

Ko ngā upoko matua o te Whakapuakitanga

Upoko 3: Te mana motuhake

Ka mau tonu i te Iwi Taketake to ratou Tino Rangatiratanga, na tera ratou, te āhei ki te whakatau kore here i to ratou tūnga tōrangapu, me te whai kore here i nga taumata ohaoha, me te whakapakari kaupapa ā iwi, taonga tuku iho hoki.

Upoko 4: Te tino rangatiratanga

I raro i te whakamahi ā nga iwi taketake i to ratou Tino Rangatiratanga, ka āhei ratou ki te tū motuhake, ki te hanga Kāwanatanga Motuhake, hei whakahaere i nga kaupapa i waenga i a ratou ano, me te hanga pūtea hei utu i aua whakahaere motuhake.

Upoko 13(1): Ō rātau reo, ā rātau kōrero me ō rātau ingoa

Kei ngā Iwi Taketake te mana ki te whakaara ake, ki te whakamahi, te whakapakari me te whāngai ki ngā uri whakaheke, o ratou nei hitori, reo me ona tikanga, whakaaro, tuhituhi, me te mana kia mau tonu a ratou ingoa mo nga kāinga ā Iwi me ngā tāngata hoki.

Upoko 14(1): Te mātauranga, tae atu ki te ako ki roto i ō rātau reo

Kei ngā Iwi Taketake ano te mana ki te whakatū me te whakahaere i a ratou huarahi whai mātauranga, o ratou kura, e ako ai i roto ano i to ratou ake reo, e hāngai ana ki a ratou tikanga tohutohu, tikanga whakaako.

Upoko 18: Te whai wāhi ki ngā whakataunga e pā ana ki a rātau tonu

Kei te whai mana ngā Iwi Taketake ki te whakauru atu ki nga huihuinga whakataunga take e pā ana kia ratou, e pā ana hoki ki o ratou tikanga. Mā ratou ano e tohu nga kaikorero mai i o ratou ake tikanga huihuinga ā iwi, me te mau tonu i nga kaupapa whakatau take i tukua iho e o ratou mātua tupuna.

Upoko 19: te whiriwhiri kōrero i runga i te pono mō ngā ture me ngā kaupapahere e pā ana ki a rātau

Me kōrero tahi te kāwanatanga me nga iwi taketake, i runga i te kaupapa o te whakapono, ki te whakatau whakaetanga, kahore nei he here, a kia mārama tonu hoki tenei ki te iwi Taketake, i mua atu i te whakatūnga ture, ritenga mahi e pā ana ki nga iwi taketake.

Article 26(1): Te aumihinga me te tiakitanga o ō rātau whenua me ā rātau rauemi

E whai mana ana ngā Iwi Taketake ki ngā whenua ngā rohe pōtae, ngā rauemi, i tukua iho kia ratou, ā me nga whenua kei te whakamahia nei e ratou.